

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з “Глобальної економіки” на тему:

“ТНК в глобальній економіці”

Студентки 4 курсу групи ЕТ-41

Грицковської У.М.

Керівник:

д.е.н., професор

Козюк В.В.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

_____

_____

Тернопіль 2016

Вступ

Актуальність теми. Одним із найбільш актуальних процесів є глобалізація, який визначає тенденцію розвитку сучасного світового господарства, що проникає в усі галузі життя суспільства, від ТНК до людини, від якої залежать політичні та економічні процеси у світі.

Сучасні ТНК не відчувають прихильності до певних урядів і дуже мало звертають увагу на національні кордони. Транснаціональні корпорації глобальні за своїми масштабами, тому що виготовляють продукцію, продають її та будь-яким методом залучають фінансові ресурси, лише б це найкращим чином відповідало їх довгостроковим стратегічним цілям. Вони здатні набирати капітал з будь-якого розвиненого ринку, а заохочують їх до цього бажання мінімізувати видатки і максимізувати дохід.

Розвиток ТНК можна аналізувати в ході декількох етапів, в процесі чого самі транснаціональні корпорації зазнали суттєвих змін. Діяльність перших ТНК значною мірою була пов'язана з видобутком та продажем сировинних ресурсів колоніальних і залежних країн. Тоді поступово сфера уваги ТНК змістилась на виробництво продукції.

Діяльність ТНК, в період розвитку глобалізації, сприяла розповсюдженню досягнень НТП у різні зони світового господарства. Це встановило економічні передумови для виникнення міжнародного виробництва з єдиним інформаційним та ринковим простором, міжнародним ринком капіталу і робочої сили, науково-технічних послуг.

Проблематиці транснаціональних корпорацій присвячено ряд праць вітчизняних вчених, серед яких необхідно відзначити роботи Білоруса О.Г., Лук'яненко Д.Г., Руденко Л.В., Белошапка В.А., В.Рокоча, О.Плотнікова та ін. Питання ролі корпорацій в економічній системі висвітлені у дослідженнях зарубіжних економістів Мовсесяна А. Г., Чуба Б.А., Шагуріна С.В., Ругмана А., Друкера П. та ін. При, безперечно, великому значенні внеску цих

науковців та певному рівні розробки проблеми її гострота та актуальність вимагають подальшого опрацювання.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних основ та розробка практичних рекомендацій щодо створення ефективного механізму діяльності транснаціональних компаній в глобальній економіці.

Для досягнення поставленої мети в курсовій роботі визначений ряд взаємопов'язаних **завдань**, основними з яких є:

- дослідити теоретичні основи транснаціоналізації в глобальній економіці;
- виконати аналітичне дослідження стратегій розвитку ТНК;
- дослідити перспективи розвитку ТНК в економіці;
- визначити їх регіональний та галузевий розподіл, а також обґрунтувати пропозицій, щодо підвищення обсягів залучення ПІІ ТНК в Україну.

Об'єктом дослідження виступають ТНК в глобальному контексті.

Предметом дослідження є особливості діяльності ТНК у глобальній економіці, а також тенденції розвитку і їх вплив на світові економічні процеси.

1. Теоретичні аспекти діяльності транснаціональних корпорацій.

Одним із основних джерел глобалізації є транснаціоналізація – це “процес посилення світової інтеграції у результаті глобальних операцій ТНК”, - в межах якої значна частина споживання, виробництва, імпорту, експорту і доходу країни залежить від центрів міжнародних, що знаходяться за межами цієї держави. Рушійною силою транснаціоналізації виступають транснаціональні компанії, які є одночасно і головними рушійними силами, і є результатом інтернаціоналізації [3, с.411].

Під терміном “транснаціоналізація” розуміють переміщення господарської діяльності фірми за межі національних кордонів. Слово “транс” – у назві ТНК означає, що ці компанії:

- виробляють товари і послуги та продають їх за межами національних кордонів;
- планують свої операції в глобальних масштабах, але зберігають свій національний характер;
- поширюють смаки, ідеї і технології по всьому світі.

Можна сказати, що під транснаціональними корпораціями найчастіше розуміють фірми, які контролюють фінансові активи і які мають свої підрозділи у двох або більше країнах світу. В країнах базування, материнські компанії, набувають зарубіжні активи, інвестуючи в дочірні компанії або філії в приймаючих країнах. Цей тип інвестування передбачає права на контроль та управління і розглядається як прями іноземні інвестиції.

Виділяють декілька шляхів щоб компанія отримала статус ТНК. Наприклад, якщо : 1) компанія володіє багатьма філіями за кордоном; 2) частка прибутку, отриманих за кордоном, найбільша з-поміж усіх її доходів;

3) закордонні операції компанії – це не тільки продажі, але й дослідження, виробництво, розробки.

Сформулювати однозначне визначення ТНК вкрай важко з огляду на те, що організаційна структура транснаціональних корпорацій дуже часто змінюється, пристосовуючись до змін у міжнародних економічних відносинах. Термін “транснаціональна корпорація” (Transnational Corporation – TNC) і синонім – “багатонаціональна компанія” (Multinational Corporation – MNC, multinational enterprise) вживається як загальноприйнятий з 1960 року [14,36].

В науковій літературі з середини 70-х років ХХ ст. стали розділяти два визначення компанії, що здійснюють міжнародні операції:

1) було запропоновано вченими, Н. Худом, Дж. Даннінгом та С. Янгом, визначення для ідентифікації ТНК, які вважали: ТНК – це будь-яке підприємство, що контролює, володіє майном, яке може забезпечувати дохід у більш ніж одній країні.

2) в 1974 році ООН офіційно вирішила провести розподіл між ТНК і мультинаціональними (багатонаціональними) корпораціями (МНК). Термін ТНК ввели для зазначення фірм, які володіють прямими іноземними інвестиціями і знаходяться у володінні осіб однієї країни. Термін МНК використовували для прирівняння аналогічних фірм, але які знаходяться у володінні осіб із різних країн.

Існує у світі невелика кількість МНК. Найбільші з них: в харчовій промисловості – Юнілевер (англо-голландська); у нафтовому бізнесі – Роял Датч-Шелл (англо-голландська); в електротехнічній сфері – Асеа Браун Бовері (шведсько-швейцарська); в нікелевій промисловості – Інко (англо-американо-канадська) та інші.

Елементом стратегічного корпоративного менеджменту є маркетингові стратегії ТНК, які виробляють забезпечення механізму узгодження цілей глобальної експансії ТНК та її потенціалу і ресурсних можливостей.

Основне положення мультинаціонального маркетингу - "мислити глобально, діяти локально". Це положення прогнозує здатність організації створювати товари, що забезпечують виконання та посилення міжнародної експансії ТНК.

У досвіді мультинаціональних ТНК найпоширенішим є використання поетапного, або традиційного маркетингу, який забезпечує найбільш повне використання всього потенціалу товару, що здійснює спочатку внутрішню, а згодом і міжнародну експансію. У цьому випадку товар спершу продають у країні дислокації ТНК, згодом із досягненням фази насичення його просувають на ринки інших розвинутих країн. Із посиленням тенденцій до скорочення обсягів реалізації він знову як товар ринкової новинки продовжує проникнення на ринки середньорозвинутих, а згодом і слаборозвинутих країн.

Так, корпорації мобільного зв'язку Ericsson та Motorola, наприкінці 80-х років отримали нове дихання по продовженню життєвого циклу продукції і відбувся вихід цих корпорацій на нові ринки Центральної та Східної Європи, для яких внутрішньо застарілі в західноєвропейському сенсі товари були продуктами ринкової новизни.

Південнокорейський гігант DAEWOO, внаслідок зовнішньої експансії, отримав нагоду вийти за межі загальнонаціонального ринку та знайти нові ринки, як і здатні поглинути обсяги динамічно зростаючих потужностей. Зосередження автомобільних потужностей світових гігантів в Азії, за підсумками експертів, призвело до того, що потреби внутрішніх ринків Азії в автомобілях, на 9 млн. штук менші за виробничий потенціал. Цим і пояснюється відкриття спільних підприємств DAEWOO з місцевими

автомобільними компаніями в Україні (АвтоЗАЗ-DAEWOO), Узбекистані (Uz-DAEWOOMotorCo), В'єтнамі (Vidamco), Бельгії (Ерго-DAEWOO), Китаї (Automotive Components Plan), Індії (DCM DAEWOO), Ірані (Passanger Car Plant) тощо.

Комісія ООН з ТНК на сьогодні дає таке поняття транснаціональним компаніям: “ТНК- це компанія:

- ✓ яка включає підрозділи в двох або більше країнах незалежно від їх сфери діяльності і юридичної форми;
- ✓ що дозволяє проводити узгоджену політику і здійснювати загальну стратегію через один або більше керівних центрів;
- ✓ в якій окремі підрозділи взаємопов’язані між собою за допомогою власності або якимось іншим чином так, щоб одна або більшість з них можуть мати значний вплив на інших [23].

Щодо критеріїв визначення ТНК, то слід мати на увазі, що поняття “ТНК” базується насамперед у світовій економіці на формулюванні міжнародних організацій. Спочатку, за запропонованою методологією ЮНКТАД, до ТНК відносили ті міжнародні фірми, показники діяльності яких задовольняли 2 критеріям:

1. повинна бути наявність підрозділів за кордоном і материнської компанії не менше ніж у 2 країнах світу. На основі прямих іноземних інвестицій можуть засновуватись компанією закордонні інвестиції через:
  - а) створення виробничих потужностей;
  - б) через поглинання або злиття інших підприємств;
2. контролювання активів закордонних підрозділів – визначає, що частка акціонерного капіталу в дочірньому підприємстві, становить

не менше 10%, яка належить материнській компанії в іншій країні [8,11].

Згодом завдяки ЮНКСТАД було визначено нові критерії для віднесення компанії до категорії ТНК, що послужило основою більш уточненого формулювання. Отже, ТНК вважається компанія, яка володіє підрозділами у двох або більше країнах, спроможна проводити узгоджену політику через один або кілька центрів прийняття рішень. При тому материнська компанія повинна мати можливість контролювати активи інших іноземних одиниць у державах їх базування, окрім країни її базування, як правило, шляхом участі в капіталі.

Найбільші ТНК в світу мають свої філії в декількох десятках, а деякі навіть більше ніж у сотнях, країн світу. Отже, ТНК- це багатопрофільні компанії за охопленням діяльності. Їхні активи не обмежуються лише розміщенням у базових галузях. Корпорації, виходячи зі своєї стратегії максимізації прибутку, можуть переводити свої капітали з однієї галузі іншу, з однієї країни в іншу, знижуючи або закриваючи виробництво в одних підрозділах і розширюючи господарську діяльність в інших.

Стосовно макроструктури ТНК, то вона визначає характер відносин між її структурними елементами: головною компанією та її підпорядкованими підприємствами. За методологією ЮНКТАД розрізняють, закордонні підрозділи транснаціональних корпорацій, за своїм статутом:

1. Дочірнє підприємство – це акціонерне товариство у приймаючій країні, акції якого в більшій половині перебувають у власності іншого підприємства, яке має право усунути чи призначити більшість членів управлінських, наглядових чи адміністративних органів. Материнська компанія повністю контролює дочірнє підприємство.

2. Асоційована(афілійована) компанія – це акціонерне підприємство у приймаючій країні, в якому від 10% до 50% акцій належать іноземному інвестору, тобто материнській компанії.
3. Філіал(філія) – це неакціонерне підприємство, що повністю або частково перебуває у власності інвестора і може набувати таких форм: а) постійне представництво іноземного інвестора у певній країні; б) сформовано іноземним інвестором і третіми сторонами неакціонерне спільне товариство; в) нерухоме майно та земельні ділянки, що прямо належать іноземному резиденту.

Механізм діяльності ТНК визначають відповідні методи, принципи та інструменти забезпечення їхнього глобального лідерства. В контексті вище сказаного можна зазначити, що на шляху до забезпечення глобального лідерства ТНК здійснюють свою діяльність, ґрунтуючись на таких принципах:

1. здійснення прямих іноземних інвестицій з метою створення виробничих потужностей за кордоном;
2. використання різних форм міжнародного поділу праці, що дозволяє розміщувати різні ланки виробничого процесу в різних країнах світу;
3. внутрішньокорпоративна торгівля, яка здійснюється між окремими підрозділами ТНК із застосуванням трансфертних цін.
4. глобальний підхід до управління – оптимізація діяльності корпорації у цілому, а не окремих її складових.

Отже, підсумовуючи вище сказане зазначимо, що дати повне визначення ТНК надзвичайно важко. Аналізу окремих аспектів діяльності корпорацій присвячено немало наукових досліджень, існують теорії альтернативні, які по-різному описують виникнення і феномен ТНК, їх недоліки та переваги, а також моделюють їхню подальшу трансформацію.

Також пропонується порівняти ТНК за різними критеріями: величиною обороту, національною приналежністю капіталів, часткою закордонних прибутків, активів, кількістю філіалів закордонних, тощо. Будь-який із цих згаданих критеріїв має право на існування. А це підтверджує той факт, що не можна підходити однозначно, щодо трактування глобальних корпорацій, прототипом яких є ТНК.

2. Аналіз стратегій розвитку ТНК.

Характерною ознакою післявоєнного періоду є розширення потоків капіталів та стрімкий розвиток міжнародної торгівлі. Виробництво, яке було організоване на нових технологіях, наштовхувалося на вузькість національного ринку в процесі реалізації продукції, через це країни намагалися вивезти її за кордон. Зростання обсягів міжнародної торгівлі відбувається не лише шляхом розширення експортного виробництва в країні, а й експорту капіталу в інші країни для будівництва підприємств, які б створювали ті товари.

На першому етапі еволюції стратегії транснаціоналізації діяльності великих промислових фірм вони в першу чергу, інвестували у сировинні галузі іноземних держав і створювали в них власні збутові та розподільчі підрозділи. Останнє викликалось не тільки тим, що створення власних закордонних збутових та розподільчих підрозділів вимагало значно менше інвестицій, ніж створення за кордоном виробничих підприємств, а й також можливим негативним впливом нових виробничих потужностей на здатність підтримати найефективніший рівень завантаження потужностей на домашніх підприємствах фірми.

Другий етап стратегії транснаціональних корпорацій характеризується посиленням ролі інтеграції зарубіжних збутових і виробничих операцій та зарубіжних виробничих підрозділів транснаціональних корпорацій. В основному на виробництві продукції спеціалізувалися виробничі закордонні відділення, яка вироблялася материнськими фірмами на попередніх стадіях виробничого циклу. У різних регіонах світу виробничі філії транснаціональних корпорацій в більшості переорієнтовувались на виробництво продукції, на відмінно від виробленої материнською фірмою, а збутові підрозділи орієнтувалися на обслуговування регіональних ринків [5].

На сучасному етапі немає жодного значно процесу у світовій економіці, який би відбувався без участі ТНК. Вони приймають участь у політичному процесі та виступають рушійною силою, яка формує сучасний вигляд світу і майбутній.

До основних причин активного розвитку ТНК можна віднести:

1. недосконалість ринкового механізму в реалізації власності на технології, виробничий досвід;
2. додаткові можливості підвищення конкурентоспроможності та ефективності через до дешевої або більш кваліфікованої робочої сили, сировинних ресурсів, виробничих потужностей;
3. близькість до споживачів продукції іноземної філії фірми і можливість отримання інформації про перспективи ринків;
4. за допомогою прямих іноземних інвестицій фірма має можливість уникати бар'єрів при входженні на ринок певної країни через експорт товарів чи послуг.

З 1970 р. ТНК кількісно значно збільшилась: на той час було зареєстровано лише 7000 подібних фірм, сьогодні їх у світі налічується близько 82 000.

Як свідчать дослідження, понад 80% материнських компаній і близько 33% афільованих знаходяться на території промислово розвинених держав, у країнах, що розвиваються, – відповідно 19,5% і майже 50%, у колишніх соціалістичних державах – приблизно 0,5% і 17% [7].

З 500 найпотужніших міжнародних компаній 85 контролюють 75% всіх закордонних інвестицій. ТНК функціонують не у всіх галузях економіки. Ці ТНК реалізуються у сферах фармацевтики, видобутку нафти і газу, виробництва автомобілів, харчової продукції, банківсько-фінансовій

сфері, програмного забезпечення, сфері роздрібної торгівлі та у високо-технологічному виробництві.

Таблиця 2.1

Кількість найбільших ТНК за виробничою спеціалізацією та країнами походження в 2015 році

№п/п	Сфера діяльності	Кількість ТНК	Країни-засновники	№п/п	Сфера діяльності	Кількість ТНК	Країни-засновники
1.	видобуток нафти і газу	31	США, Китай, Росія, т.д.	5.	високо-технологічне виробництво	17	США, Японія, Тайвань, т.д.
2.	банківсько-фінансова сфера	71	США, Китай, Австралія, т.д.	6.	виробництво автомобілів	17	Німеччина, Франція, Японія, т.д.
3.	виробництво харчової продукції	8	Великобританія, Швейцарія,	7.	фармацевтичне виробництво	30	Швейцарія, Данія, Франція, т.д.
4.	програмне забезпечення	16	Німеччина, Франція, Нідерланди,	8.	сфера роздрібної торгівлі	16	США, Іспанія, Мексика, т.д.
Всього						206	х

Примітка. Укладено автором за даними [17]

Таблиця 2.2

Кількість ТНК у складі сфер виробничої спеціалізації в 2007-2015 роках

Сфери діяльності	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
видобуток нафти і газу	43	43	44	45	46	43	43	43	31
банківсько-фінансова сфера	83	71	56	69	75	71	75	71	71
виробництво харчової продукції	7	9	11	9	9	9	12	9	8
програмне забезпечення	11	10	12	12	12	13	16	18	16
високо-технологічне виробництво	21	18	18	21	19	16	14	16	17
виробництво автомобілів	10	10	8	11	15	17	17	17	17
фармацевтичне виробництво	22	23	25	20	20	22	23	22	30
сфера роздрібної торгівлі	16	12	19	19	15	17	16	17	16
Всього	213	196	193	206	211	208	216	213	206

Примітка. Укладено автором за даними [17]

Отже, проаналізувавши поділ ТНК за виробничою спеціалізацією до найбільших галузевих груп ТНК належать групи в банківсько-фінансовому секторі та видобутку нафти і газу, перші позиції належать країнам США, Китаю, Росії, а також у сфері фармацевтичного виробництва – провідними країнами виступають Швейцарія, Данія, Франція. (табл. 2.1)

Виходячи з даних табл. 2.2 можна сказати, що на сьогодні обсяги операцій на міжнародних інвестиційних ринках на декілька значень зменшили обсяги товарно-збутової діяльності, але ця позиція в інвестиційній сфері є пріоритетною для конкурентоспроможного корпоративного розвитку.

Насиченість капіталу ТНК у сфері виробництва можна підтвердити наступними даними: в топ-10 найбільших компаній 2015 р. увійшли одна роздрібна торгівля – Walmart, п'ять нафтопереробних компаній - Sinopec Group, Royal Dutch Shell, China National Petroleum, Exxon Mobil, BP та дві автомобільних компанії - Volkswagen і Toyota Motor. (табл. 2.3)

В цих 500 найбільших компаній ТНК зайнято понад 65 млн. осіб по всьому світу. До цих компаній приходять в 2015 р. 31,2 трлн. дол. США валових доходів та 1,7 трлн. дол. США чистого прибутку [13].

Walmart виступає лідером Fortune Global 500 у 2014-2015 рр. у сфері роздрібної торгівлі, її річний оборот перевищує 486,5 млрд. дол. США, а 2,2 млн. осіб зайнято по всьому світу. (табл. 2.3)

Компанії, які займаються високотехнологічним виробництвом та електронікою, не увійшли в топ-10. Так, компанія Apple зі своїм доходом у розмірі 182975 млн. дол. США займає 15 позицію рейтингу, а компанія Samsung Electronics з доходом 195845 млн. дол. США займає тільки 13 позицію [18].

Таблиця 2.3

Топ -10 найбільших компаній світу Fortune Global 500 за 2015 р.

Ранг	Назва ТНК і сфера діяльності	Кількість співробітників, тис. осіб	Активи, млн.дол	Чистий прибуток, млн.дол	Річна виручка, млн.дол.
1	Walmart роздрібна торгівля	220	203706	16363	485651
2	Sinopec Group нафтопереробка	897,5	359182	5177	446811
3	Royal Dutch Shell нафтопереробка	94	353116	14874	431344
4	China National Petroleum нафтопереробка	1636,5	634811	16359	428620
5	Exxon Mobil нафтопереробка	83,7	349463	32520	382597
6	BP нафтопереробка	84,5	244305	3780	358678
7	State Grid комунальні послуги	921,9	466298	9796	339426
8	Volkswagen автомобілі та запчастини	592,6	424935	14571	268566
9	Toyota Motor автомобілі та запчастини	344,1	398047	19766	247702
10	Glencore добування корисних копалин та сирої нафти	106,8	152205	2308	221073

Джерело: складено автором за даними [19]

Можна сказати, що на сучасному етапі розвитку відбувається все більше зміцнення економічних позицій ТНК, як суб'єктів світової економіки щодо держав. Процеси транснаціоналізації мають мінливий характер до тенденцій розвитку:

1. надвеликі компанії стають найосновнішими гравцями в економіці світовій;
2. значна концентрація капіталу, яка дає змогу ТНК зменшувати витрати виробництва;

3. в результаті інтернаціоналізації економіки відбувається утворення і зростання ТНК.

3. Вплив ТНК на глобальні економічні кризи та перспективи розвитку ТНК в глобальній економіці.

На різних етапах розвитку національних економік процес глобалізації викликає постійні проблеми, загострює питання наявних суперечностей, які нагромаджувались на протязі певного проміжку часу. Активізація цих суперечностей стали причиною виникнення фінансових та економічних криз із різною глибиною загострення проблем.

Економічна криза – це стрімке погіршення соціально-економічного стану країни із скороченням обсягів виробництва, порушенням сталих господарських зв'язків, що викликає появу таких макроекономічних наслідків як безробіття та інфляція. Затяжні кризи приводять до депресивного стану виробничого сектору із перспективою повного зубожіння громадян країни [11].

Криза, як явище, має складний філософський та соціально-економічний характер: вона володіє як позитивними, так і негативними наслідками для економіки, дає можливість для роздумів над майбутнім, дає час для роботи над помилками у діях керівництва, розробок майбутніх шляхів розвитку економіки країни. Кризи, які виникали до ХХ ст., охоплювали дві-три країни, а згодом, коли змінювався їх характер прояву, вони почали охоплювати більшу частинку цивілізованого світу.

За всю історію становлення та розвитку світового індустріального суспільства, відомо багато економічних криз. Вони виникали з різних причин, але проходили майже однаково і їхні наслідки не сильно відрізнялись один від одного.

Для прикладу можна розглянути фінансово-економічну кризу 2007-2009 рр. і як саме впливали ТНК на цю кризу.

Перші ознаки фінансової кризи зародились ще з іпотечної кризи США в 2006 році. Вона була пов'язана із причиною неповернених житлових кредитів ненадійними позичальниками. Але найбільшого міжнародного масштабу криза почала набувати навесні 2007 року. Значні збитки світової банківської системи привели до обвалу фондових ринків світу. Цінні папери за 2007 р. на світовому фінансовому ринку подешевшали на 5 трлн.дол. США. Інвестори, в результаті цього, перемістили свою увагу з фондового на товарний ринок. Це в свою чергу призвело до зменшення темпів зростання світової економіки та збільшення загальносвітової інфляції [22].

Через неспроможність сплачувати по іпотечним кредитам, банки почали відбирати від боржників їхнє житло, виставляючи їх разом із їхніми сім'ями просто на вулицю. В той же час у 2008 році уряд США виділяє 700 мільярдів доларів США для порятунку найбільших банків країни – винуватців світової фінансової кризи.

Криза внесла зміни у географічний розподіл ПІІ: за умови збереження тенденції до повільного зростання ПІІ у країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою їх частка у сукупних потоках глобальних ПІІ зросла у 2008 р до 43%. А найбільше зниження інвестиційної активності спостерігалось у розвинутих країнах (близько 30%). Країни, що розвиваються, постраждали менше за розвинуті країни від глобальної фінансової кризи у зв'язку з обмеженою інтеграцією з банківськими системами США та Європи [1].

Світову економіку ХХ-ХХІ ст. неможливо уявити без діяльності транснаціональних корпорацій. ТНК, можна назвати основними інвесторами глобальної світової економіки. В період кризового становища ТНК шукає можливість подолання кризових явищ понижуючої хвилі за допомогою

перевезенню виробничих потужностей у країни-реципієнти, що надавало величезну можливість економії виробничих витрат.

Вплив транснаціональних корпорацій (ТНК) на глобальні процеси визначається їх масштабом. На відміну від національних компаній приватні ТНК не прив'язані до конкретної країни, навіть якщо історично їх бізнес-операції починалися з території однієї держави. Глобальний масштаб діяльності ТНК пояснюється тим, що компанії шукають дешеві природні ресурси, дешевих працівників і нові ринки збуту.

Найбільш яскраві приклади втручання ТНК в світову політику відносяться до періоду початку деколонізації. Міжнародні компанії не тільки впливають на рішення урядів, але своїми діями часто формують геополітичну реальність.

З огляду на масштаб діяльності ТНК, їх економічна активність створює реальність, з якою доводиться мати справу політикам. Найяскравіший приклад - світова фінансова криза, до якого багато в чому призвели дії фінансових ТНК. І хоча в 2008-2009 роках уряди виступили в ролі рятувальників компаній, націоналізувавши багато з них (наприклад, інвестбанк Merrill Lynch в США), все одно в руках фінансистів залишаються найпотужніші важелі впливу на світову економіку. Головні з них - ціни на нафту, що формуються трейдерами на біржах, і процентні ставки.

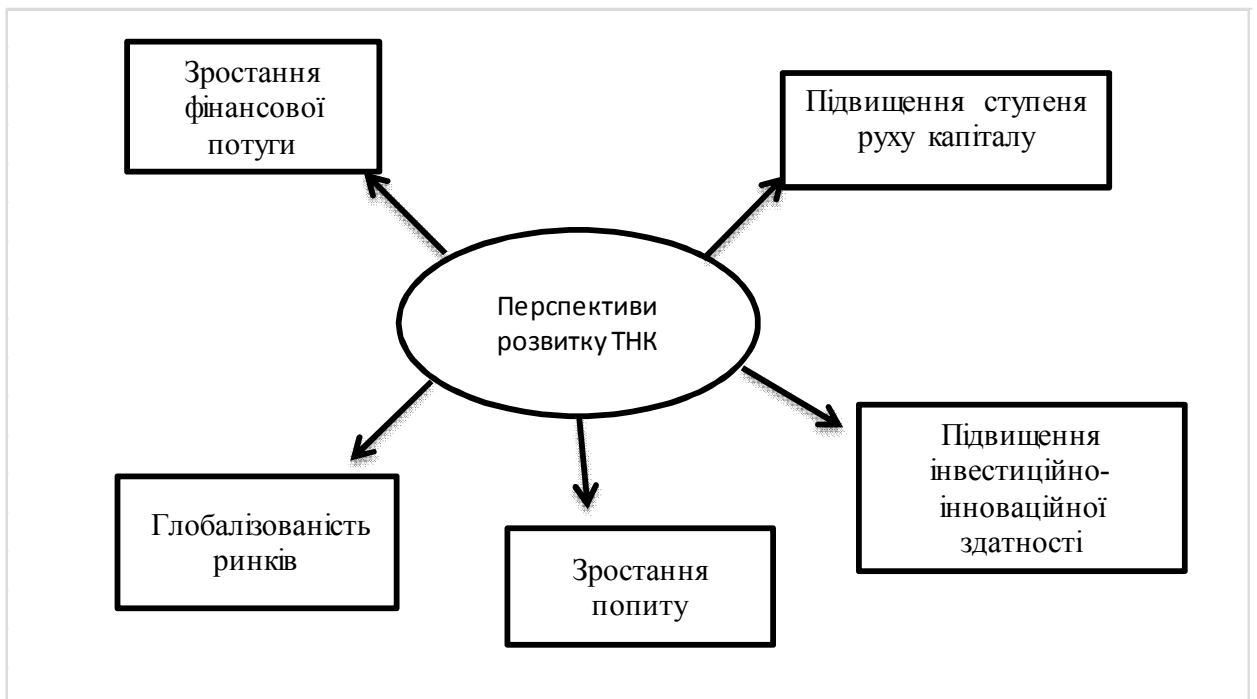
Транснаціональні корпорації не тільки впливають на світові події, а й беруть на себе функції, які раніше мала тільки національна держава.

Вплив ТНК на міжнародну політику і економіку вже настільки велике, що звичні національні держави стають все менш ефективним інструментом для вирішення виникаючих загроз інтересам бізнесу.

Глобальні тенденції, у сучасних умовах, формують перспективи розвитку ТНК (рис. 3.1.). Оцінюючи теоретичні концепції та регуляторну практику розвитку ТНК в глобальній економіці можна виділити такі основні напрями:

- Контроль руху капіталу та світових прямих іноземних інвестицій, адже транснаціональні корпорації є основним інвестором у країни, що розвиваються, та мають вагомий вплив на їхній економічний розвиток;
- Прискорення створення та передачі інновацій, їхня концентрація на підприємствах, приналежних ТНК. Завдяки великим виробничим і фінансовим можливостям транснаціональні корпорації сконцентрували у своїх руках найбільш наукомісткі виробництва, що виробляють найновіші види продукції з найбільш затребуваними споживчими характеристиками, сприяючи процесу технологічного розвитку виробництва;
- Формування позитивної динаміки, структури та рівня конкурентоспроможності економіки на світовому ринку товарів і послуг.

Рисунок 3.1.

У глобальній економіці ТНК необхідно зосередитися на інтеграційному підході, що, у свою чергу, передбачає оптимізацію діяльності не кожної її

окремої ланки, а об'єднання в цілому, це дасть можливість перейти від стадії економічного падіння до зростання. При виборі країни транснаціональним корпораціям необхідно оцінити умови реального інвестування за такими основними критеріями : характер торговельної політики; оцінка місцевого ринку з точки зору його ємності, наявності ресурсів та місце розташування; стабільність національної валюти; ступінь розвитку інфраструктури; організація державного регулювання економіки; здешевлення робочої сили та рівня її кваліфікації; політична стабільність; нормативно-правові умови здійснення іноземних інвестицій, система оподаткування.

4. Політика України щодо залучень інвестицій ТНК.

Однією із найважливіших складових економічної політики держави є залучення інвестицій ТНК. В сучасних умовах фінансово-економічної кризи вона набуває особливого пріоритету. Залучення інвестицій повинні сприяти піднесенню економіки, підвищенню ефективності виробництва, забезпеченню соціально-економічної стабільності та вирішенню екологічних проблем.

Держава, у залученні іноземних інвестицій ТНК, відіграє важливу роль, регулюючи рівень припливу інвестицій через реалізацію інвестиційно політики. В Україні інвестиційна політика має доволі непослідовний та суперечливий характер, тому що не завжди враховується специфіка економіки держави, що розвивається. Інвестиційна політика має бути спрямована на усунення перешкод та запровадження стимулів для інвестування, захисту прав інвесторів [2, с. 107].

Ефективне регулювання процесу структурних зрушень з боку держави є однією із найважливіших умов реформування української економіки. Реалізація цієї політики передбачає розробку сценарію структурно-інвестиційних заходів з огляду на критерії економічної необхідності в даних умовах господарювання.

Науковці Шик Л. М. і Скоробогатова Н. Є. виділяють серед основних перешкод щодо залучення інвестицій ТНК в Україні нестабільність вітчизняного законодавства, нерозвиненість ринкової та банківської інфраструктури, надмірний податковий тиск, високий бюрократизм і корупція в органах влади та інші [8, с. 223].

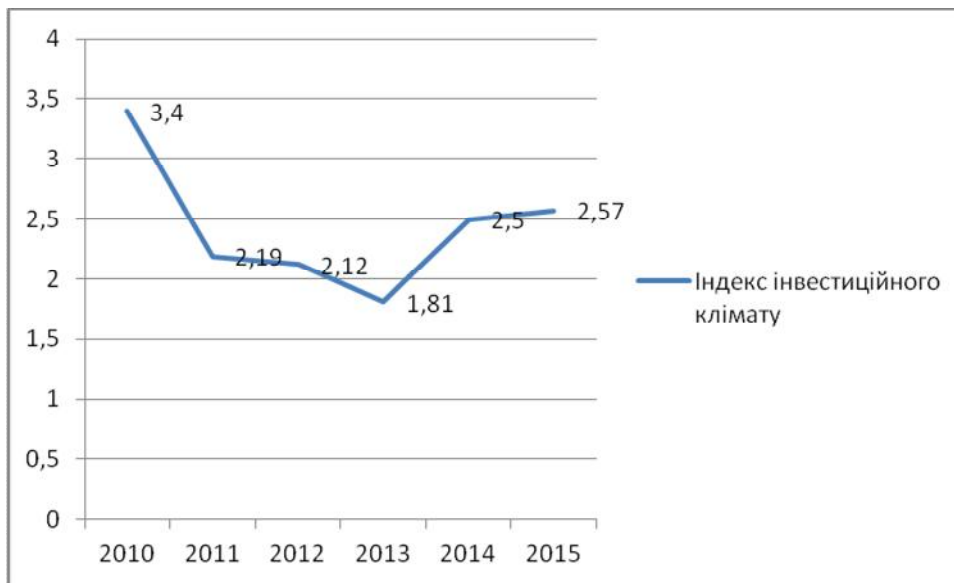
Перш за все, потрібно відповідного нормативно-правового забезпечення, аби відбулось зростання залучень інвестицій ТНК. У законодавчій сфері здійснено, за останні роки, декілька кроків, які дозволять сподіватися на ефективні зрушення для збільшення припливу інвестицій.

Інвестори визначають доцільність розміщення коштів в країнах світу,

даючи оцінку інвестиційному клімату. Проаналізувавши динаміку показників індексу інвестиційної привабливості України за досліджуваний період, яку подає Європейська Бізнес Асоціація (див. рис.4.1.), можна стверджувати, що в цілому даний показник є досить на низькому рівні.

Рисунок 4.1

**Динаміка індексу інвестиційної привабливості України за
2010-2015 роки (за 5-бальною шкалою)**

Джерело :складено за даними [12]

На кінець 2010 року даний показник досяг максимального рівня за 2010-2015 роки – 3,4. У наступні роки спостерігалось значне зниження індексу інвестиційної привабливості. Так, у 2013 році показник знизився на 1,59 і становив 1,81. У 2015 році індекс інвестиційної привабливості України досяг 2,88 бала, що на 0,31 пункту більше, ніж за попередні шість місяців, свідчать результати регулярного дослідження Європейської бізнес асоціації (ЄБА), проведеного на основі опитування керівників підприємств у травні.

За матеріалами ЄБА, за останні чотири роки, значення індексу досягло найбільшого значення: основним фактором поліпшення стала стабільність національної валюти.

У 2015 році, за даними Держкомстату, вкладено у економіку України іноземними інвесторами в 3763,7 млн.дол. США та вилучено із неї 891,3 млн.дол.США прямих інвестицій. Зменшення капіталу за рахунок переоцінки, утрат та перекласифікації, за цей період становить 5245,8 млн.дол.США . Вже, іноземні інвестиції спрямовуються у розвинені сфери економічної діяльності. 30,6% - зосереджено загального обсягу прямих інвестицій в Україну, а 27,3- в установах фінансової та страхової діяльності.

Топ-10 основних країн-інвесторів, на які припадає 83,0% загального обсягу ПІІ, входять: Кіпр – 11744,9 млн.дол.США, Нідерланди – 5610,7 млн.дол.США, Німеччина – 5414,3 млн.дол.США, Російська Федерація – 3392,1 млн.дол.США, Австрія – 2402,4 млн.дол.США, Велика Британія – 1852,5 млн.дол.США, Віргінські Острови (Брит.) – 1798,9 млн.дол.США, Франція – 1528,1 млн.дол.США, Швейцарія – 1364,2 млн.дол.США та Італія- 972,4 млн.дол.США.

У січні-вересні 2015 року, обсяги залучення капітальних інвестицій підприємств України складають 160,7 млрд. грн., що становить 94,0 % до відповідного періоду 2014 року.

Власні кошти підприємств та організацій залишаються головним джерелом фінансування капітальних інвестицій. За рахунок них у січні – вересні 2015 року освоєно 69,3 % капіталовкладень.

8,8 % становила частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень.

Освоєно 4,4 % за рахунок державного та місцевих бюджетів капітальних інвестицій. 3,9% становила частка коштів іноземних інвесторів становила усіх

капіталовкладень, а 11,6% - частка коштів населення на будівництво житла. Інші джерела фінансування становлять 2,0 відсотка.

На сьогодні Україна є привабливою для інвестицій, водночас вона є достатньо інтегрована у світове господарство, не знаходиться осторонь світових процесів і порушення макроекономічної стабільності на ринках зовнішніх має свій відголос в Україні.

На сьогодні, аби в подальшому покращити залучення інвестицій, актуальним є питання удосконалення організаційної та правової бази для збільшення зрілості механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату і формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Також вважаємо, що політика держави повинна бути сконцентрована на:

- зниження рівня тінізації економіки;
- створення, незалежно від форми власності та походження капіталу, рівних умов для діяльності суб'єктів господарювання;
- формування ефективного конкурентного середовища;
- створення додаткових економічних стимулів для залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки;
- розвиток і використання інноваційного потенціалу України;
- налагодження співпраці з ключовими недержавними та громадськими організаціями й установами, які готові брати участь у формуванні та реалізації державної політики — щодо інвестицій та інновацій.

Вище перелічені елементи нової інвестиційно-інноваційної системи, спрямовані на підвищення залучення інвестицій у країну і найближчим часом потрібно запровадити їх.

Висновки

Таким чином, на сьогодні ТНК реально є рушійною силою глобальної економіки. Вони відіграють велику роль у міжнародній торгівлі і розповсюдженні новітніх технологій. Також активно беруть участь у глобальних процесах, що мають місце у світі, проявляють широко свої інтереси у економіці та політиці, у фінансово-інвестиційній, науково-технічній, екологічній сферах.

Без ТНК сьогодні практично неможливо закріплення на важливих світових ринках, особливо продукції з доданою вартістю. ТНК нерідко є істотним, а часом і єдиним провідником національних компаній на світові ринки.

До основних висновків дослідження слід віднести такі, що відображають виконання поставлених завдань. А саме:

1. Дослідивши теоретичні основи ТНК в глобальній економіці можна

сказати, що ТНК – це корпорація, яка володіє виробничими підрозділами за кордоном в декількох країнах. Комісія ООН дає визначення поняття транснаціональним корпорація: “ТНК – це компанія, яка дозволяє проводити узгоджену політику і здійснювати загальну стратегію через один або більше керівних центрів”. Закордонні підрозділи транснаціональних компаній поділяють за статутом на: дочірні підприємства, афілійовані компанії і філіали. Організаційна структура ТНК пристосовується до змін у міжнародних економічних відносинах, тому дуже важко дати остаточне визначення ТНК.

2. Виконавши аналітичне дослідження стратегій розвитку стратегій ТНК можна зробити висновок, що немає жодного значно процесу у світовій економіці, який би відбувався без участі ТНК. На сьогодні кількість

ТНК досягає близько 82 тис. ТНК реалізуються у сферах фармацевтики, видобутку нафти і газу, виробництва автомобілів, харчової продукції, банківсько-фінансовій сфері, програмного забезпечення, сфері роздрібної торгівлі та у високо-технологічному виробництві. В 500 найбільших компаніях ТНК зайнято понад 65 млн. осіб по всьому світу.

3. В умовах глобалізаційного зростання формуються нові перспективи розвитку ТНК, а саме: збільшення глобалізованості ринків, зростання фінансової потуги, зростання попиту, підвищення інвестиційно-інноваційної здатності, підвищення ступеня руху капіталу. Регуляторна практика розвитку ТНК в умовах глобальної економіки формується на основі таких напрямів: контролю руху капіталу та світових прямих іноземних інвестицій, прискорення створення та передавання інновацій, формування позитивної динаміки, структури та конкурентоспроможності економіки.
4. На сьогодні іноземні інвестиції є тим ресурсом, який, у всякому разі в найближчій перспективі, може вагомо впливати на підвищення ефективності функціонування українських підприємств, а від так і поліпшенню соціального захисту громадян. При запровадженні всіх або хоч би частково пріоритетних заходів, зазначених в 4 питанні, створять можливості для покращення інвестиційного середовища в державі і відповідно, в найближчій перспективі збільшаться потоки ПІІ.

Список використаних джерел

1. ВІСНИК ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ, СЕР. В: ЕКОНОМІКА І ПРАВО, ВИП.2, 2009
2. Гайдучий І.П. Регулювання прямих іноземних інвестицій в країнах СНД в умовах економічної трансформації: авто- реферат дис. ... канд. екон. наук: 08.00.02 / І.П. Гайдучий; КНУТШ. – К., 2011. – 16 с.
3. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку [Текст] : монографія / Куцик П. О., Ковтун О. І., Башнянин Г. І. ; Львівська комерційна акад. - Л. : Вид-во ЛКА, 2015. - 594 с. : рис., табл. - Бібліогр.: с. 570-583.
4. Глобальні трансформації і стратегії розвитку Авт. кол.: О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко, О. М. Гончаренко та ін.; / НАН України. Ін-т світової економіки і міжнар. відносин. – К.: Фірма «ВІПОЛ», 1998. – С. 140-142
5. Горбач Л.М. Сутність, середовище і розвиток теорії міжнародних економічних відносин [Текст] : учебник / Людмила Миколаївна Горбач, О.В. Плотніков // Горбач, Людмила Миколаївна. Міжнародні економічні відносини : Підручник для студ. вищих навч. закл. / Л.М. Горбач, О.В. Плотніков. - Київ : Кондор, 2005. - С. 7-18
6. Забезпечення розвитку іноземного інвестування в Україні: теоретичний аспект [Текст] / Бала В.В. // Сборник научных трудов «Вестник НТУ «ХПИ»: Технічний прогрес та ефективність виробництва № 51 – Вестник НТУ «ХПИ», 2012. – С. 138-145.
7. Карпенко В.Г. Фінансові механізми транснаціональних корпорацій у системі сучасної світової економіки // Карпенко В.Г / Наукові праці НДФІ – 2009. №1(46) – С.42

- 8.Киришун Л.В. Визначальні критерії формування сутності ТНК// Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць.ЛНТУ.- 2010. – Випуск 7. Ч.1.- 12 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/en_etei/2010_7_1/28.pdf.
- 9.Кочетков В.М. Розвиток українських ТНК як фактор росту економіки країни [Текст] / В.М. Кочетков // Ефективна економіка. – 2013. – № 10. – С. 55-60.
- 10.Носова О.В. Інвестиційний клімат в Україні: основні напрями поліпшення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: old.niss.gov.ua/book/StrPryor/6/9.pdf
- 11.Орловська О.В. Світові економічні кризи: причини виникнення, наслідки та шляхи подолання./ Науковий вісник національного лісотехнічного університету України: збірник наук.-техн. праць.- Львів: РВВ НЛТУ України.- 2015.-Вип. 25.2. – 197- 202с.
- 12.Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
- 13.Рябець Н.М. Роль процесу транснаціоналізації в розвитку сучасної національної системи України в умовах глобалізації / Н.М. Рябець // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. – 2013. – Т. 18. – Вип. 2. – С. 39–48.
- 14.Сорока І.Б. Транснаціональні корпорації та їхня роль у процесі активізації міжнародної інтеграції / І.Б. Сорока //Актуальні проблеми економіки.- 9.- 2009.-С. 35-41.
- 15.Товкус О.І. Аналіз діяльності транснаціональних корпорацій на території України [Текст] / О.І. Товкус; наук. кер. Н.О. Вернидуб // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю наукової діяльності ф-ту економіки та менеджменту СумДУ, м. Суми, 3-5 квітня 2012 р. / Відп. за вип. О.В. Прокопенко. – Суми: умДУ, 2012. – Т. 8. – С. 41-43

16.Яворський О.А. Залучення іноземних інвестицій як один з пріоритетних напрямів державної економічної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Table/Sto115/006.htm>.

17.Financial Times Global 500:[Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.ft.com/indepth/ft500>

18.Fortune Global 500 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fortune.com/fortune500>.

19.Journal Global Fortune 500, 2015. fortune.com. Retrieved from <http://fortune.com/global500/>

20.Medvid, Ya.F. and Nikolaeva, Ya.I. (2011), “State regulation of investment activity in Ukraine”, Naukovi prasti MAUP, iss. 1, pp. 107-112

21.Shyk, L.M. and Skorobohanova, N. Ye. (2010), “The State of foreign investments in Ukraine: problems and ways of solution”, Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu, no.3 (7), pp. 217-224.

22.World Investment Report 2006, 2007, 2008. – New York and Geneva, 2007, 2008, 2009.

23.World Investment Report 2007: Transnational Corporations, Extractive Industries and Development. í UNCTAD, United Nations. New York and Geneva, 2007.